

L. BELLO, *VIAJES POR LAS ESCUELAS DE CATALUÑA*, EDICIÓ I ESTUDI INTRODUCTORI D'AGUSTÍN ESCOLANO BENITO, VALÈNCIA, TIRANT LO BLANCH, 2002

En el marc de la meritòria tasca desenvolupada pel professor Agustín Escolano, de la Universitat de Valladolid, per recuperar els textos corresponents als distints viatges realitzats per Luis Bello per les diferents zones d'Espanya, arriba el torn a Catalunya. Bello va desenvolupar una àmplia tasca publicística entre el 1925 i el 1931, recorrent les terres de mitja Espanya. Gran part de les seves cròniques es van recollir en quatre volums publicats sota el títol genèric de *Viajes por las escuelas de España* (1926-1929). Ara bé, les impressions corresponents als seus viatges per Catalunya van quedar estampades en les pàgines del diari *El Sol* sense ser recollides —fins a arribar a l'edició que ara ens ocupa— en un volum independent. Val a dir que aquests articles no només oferien una radiografia de la realitat educativa del país, sinó que també suscitaven una consciència crítica a favor d'una escola pública, nacional i regeneradora, oberta a tots en un moment històric —aquells difícils anys del període d'entreguerres—, en els quals es confiava utòpicament en el poder salvador de l'educació perquè la redempció del gènere humà exigia una solució pedagògica.

Malgrat que pogués donar altra impressió, la veritat és que en aquells anys (1925-1931) la situació educativa de Catalunya no diferia ostensiblement de la de la resta de l'Estat. També en el Principat com a Andalusia, Extremadura i Galícia, «el més miserable és l'escola», escriu Bello. Per aquest motiu, el que veu en terres catalanes resulta «semblant al trist quadre que duc encara en la retina des que vaig treure el cap per la primera *escuelita* del Guadarrama». A la ciutat de Barcelona, que en els anys vint havia desenvolupat una activa campanya a favor de la construcció d'edificis escolars (Escola del Mar, Escola del Bosc, la Farigola i el grup Baixeras), les escoles públiques eren «poques i molt dolentes». No millorava el panorama en les zones rurals, on existia una «munió de escoles humils», i s'hi donaven situacions paradoxals com la de Seu d'Urgell, on Bello constata l'existència d'un únic mestre per contrast amb els noranta-tres capellans que residien en la població.

En aquest sentit, el professor Escolano deixa constància de la presència, sobretot en les àrees frontereres de muntanya, d'una sèrie d'enclavaments levítics —antics feus del carlisme— que es resistien a la modernització. Entre les agudes observacions de Bello, destaca la preponderància que a Catalunya tenia l'educació privada, amb les seves sumptuoses construccions escolars, sobre l'ensenyament públic, que no va acabar mai d'ésser del tot gratuït. En realitat, no ho era, ja que va perviure —com a rêmora del segle XIX— la pràctica que el «nen

contribueix amb la seva modesta quota voluntària, de manera que el pare se sent segur del mestre, perquè el sentit pràctic li duu a estimar més el treball que val i costa diners».

En qualsevol cas, els viatges de Bello per les escoles catalanes poden ser interpretats des de les estratègies d'acostament que els intel·lectuals del centre i la perifèria van assajar en les primeres dècades del segle XX per buscar el que Luis de Zulueta —nascut a Barcelona i establert a Madrid— va denominar la «concordia hispànica». Les relacions entre els intel·lectuals castellans i Catalunya es troben marcades per tres fites històriques: el 1924, amb el manifest dels escriptors castellans en defensa de la llengua catalana davant la política del Directori Militar de Primo de Rivera; l'Exposició del Llibre Català a Madrid de 1927, i la visita a Catalunya dels intel·lectuals castellans el 1930.

Si repassem la dinàmica d'aquests esdeveniments, observem la presència en tots del nom de Luis Bello, que va signar el manifest de 1924, va formar part de la comissió encarregada de l'organització a Madrid de l'exposició de 1927 i va viatjar, el març de 1930, a Barcelona en els trens expressos procedents de la capital que van portar a la Ciutat Comtal un nodrit grup d'intel·lectuals capitanejats per José Ortega y Gasset. En aquells durs anys de la dictadura, s'intentava recuperar el to de la cordialitat i de l'amistat entre Madrid i Barcelona, que ja havien conreat anteriorment Francisco Giner de los Ríos i el poeta Joan Maragall. En realitat, i tal com assenyala el professor Escolano, Bello participava d'una actitud oberta i liberal que advocava per l'encaix d'una Catalunya autònoma en una Espanya respectuosa amb «el fet diferencial» català. Per a Bello les coses ja estaven clares l'any 1918: «L'Estat espanyol a Catalunya ha de ser català. A Galícia, gallec. A Castella, castellà. I a tot arreu ha d'aspirar a una cosa més alta: a la universalitat».

El viatge de Bello per les escoles de Catalunya es va realitzar en dos temps. Si la primera visita correspon a l'hivern de 1925 i a la tardor de 1926, la segona es produeix quan la dictadura de Primo de Rivera ha caigut, entre la primavera de 1930 i l'hivern de 1930-1931, i finalitza en la Cerdanya pirinenca, on l'escola «es fica on bonament es pot», no en edificis en condicions, com succeeix en la meitat francesa de la comarca. En el seu peregrinar per les escoles peninsulars, Bello es va interessar per les aportacions econòmiques que els emigrats havien llegat per a la construcció d'escoles, dinàmica que també es va donar a Catalunya, on es va fer famós el cas de Pere Vila i Codina. En efecte, el seu llegat econòmic —forjat en terres americanes— va sofrir tot un seguit d'avatars jurídics fins que, finalment, va poder emprar-se per als objectius que havia disposat el seu donant. El nou *ethos* de la regeneració exigia la responsabilitat i la col·laboració de tots, presents i absents, perquè la solució als problemes de l'Estat necessitava la urgent contribució de tothom.

Bello és, sens dubte, un intel·lectual que confia en el poder cultural de l'Estat, en declarar-se inequívocament defensor de l'escola pública nacional. Es tractava d'una espècie de *Kulturkampf*, d'una lluita per la cultura idealista de tarannà platònic que sintonitzava amb les aspiracions de la tradició liberal espanyola i que, al seu torn, es feia eco de les polítiques pedagògiques de les repúbliques europees (Tercera República Francesa, República de Weimar a Alemanya, Primera República Austríaca). Ara bé, aquesta batalla per la cultura requeria una nova ordenació política que passava per la defensa d'un règim autonòmic, que va fer que Bello presidís la Comissió de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya a les Corts republicanes. Bello no confiava en un estat fortament centralitzat a la manera jacobina, sinó en un règim autonòmic que tampoc no perdia de vista la vella tradició federalista (Pi i Margall) i que, en última instància, recordava l'organicisme harmònic del krausoinstitucionisme.

En fi, ens trobem davant un llibre de lectura obligada per a tot aquell que desitgi aprofundir en el coneixement de la realitat educativa catalana del primer terç del segle XX més enllà dels tòpics en l'ús, perquè si bé és veritat que Catalunya va ser terra de renovació pedagògica, no és menys cert que les seves escoles —com les de la resta de l'Estat— presentaven deficiències remarcables. A més a més, les relacions entre Madrid i Barcelona també troben en aquest llibre un obligat punt de referència, ja que, al marge dels contenciosos i de les discussions polítiques, les relacions entre Catalunya i la resta de l'Estat no poden oblidar els esforços d'intel·lectuals de Bello per establir, des d'una actitud amistosa, cordial i sense recels, ponts d'enteniment entre ambdues parts.